

פרשת השבוע על פי אור החיים הקדוש

לע"נ הורי ר' אליהו בן שבע ז"ל

לע"נ

פרשת בשלח

וַיִּצְאָה מִן-מִצְרָיִם בְּיּוֹם הַשָּׂבִיעִי

לאה אירן בת טאוס ז"ל

1 אומרים ז"ל (ילקוט ב. רמז קג) ארכבה צדיקים מה ששאל זה לא שאל זה, וחלוקה המעולה שבכולן הוא מה ששאל חוקה שאמר אני אין בי כח לא להרוג ולא לרדוף ולא להתפלל אלא אני ישן על מטתי ואתה עושה, וכן עשה ה' דכתיב (מ"ב יט לה) כלילה ההוא ויצא מלאך ה' וגו', והיא המדריגה שאמר משה ואחם תחרישון, פירוש אפילו בתפלה אם אין בכם כח כמאמר חוקה תחרישון והוא ילחם לכם, ולפי מה שפירשנו בפסוק התיצבו שאמר להם יעמדו בתפלה ירצה על זה הדרך ואחם תחרישון למדת הדין פירוש תרכו בתפלה להשמיע במרום קולכם להחריש למדת הדין עליכם:

2 יד. ה' ילחם לכם. פירוש לצד שהפחד שנפל עליהם הוא מהשר, וכמו שפירשתי בפסוק ופרעה הקריב, לזה אמר להם בשלמא אם היו הם הלוחמים ישרו כי עצום הוא מהם, מה שאין כן לצד שה' הוא הלוחם, אין לחוש "לאלף כיוצא בו":

3 עוד ירצה לומר שאפילו מדת הרחמים תהפך לדין על המצריים להלחם עמם, ודקדק לומר לכם, כיון שבערך 40 ישראל יחשב הדבר רחמים, עוד ירצה ילחם לכם, כי לא לעזרה לכד יהיה לכם במלחמה, אלא הוא יערוך כל המלחמה, ואומר ואתם תחרישון, יחבאר על דרך

1 יג. התיצבו וראו. אולי שנתכוון לומר להם שיתצבו בתפלה כמות שהיו עומדים וצועקים אל ה' כאומר בסמוך ויצעקו וגו' אל ה', וכן הוא אומר (ש"א א טו) אני האשה הנצבת עמכה וגו':

2 אשר יעשה לכם היום. נתכוון באומרם היום להסיר מלבם חשש מה שעבר ביציאת מצרים, שארץ קצ הגאולה מיום שהתחילה הכשורה עד גמר הדבר שנים 40 עשר חדש, לזה אמר להם כי לא יאריך זמן מלחמה זו, אלא הן היום יעשה ה' התשועה: *למחר יצא מן המצרים*

3 מה תצעק אלי. קשה ולמולי יצעק אם לא לה' אלהיו, ובפרט בעת צרה, דכתיב (יונה ב ג) קראתי מצרה לי, מן המצר קראתי יה (תהלים קיח ה), ואם לצד שהרכבה להתפלל הלא כל עוד שלא נענה מהעונה בצד לו לא ירף מתפלה, עוד רואני כי נחקבלה תפלתו, ואמר לו ה' הרם את מטן וגו', אם כן קבלנות זה שאמר מה תצעק אלי למה, עוד קשה אומר דבר אל בני ישראל ויסעו, להיכן יסעו, אם רודף מאחור והים לפניהם, ואם הכוונה אחר שביקע הים, אם כן היה לו לומר הרם את מטן וגו', ואחרי כן יאמר דבר אל בני ישראל וגו':

4 אכן יתבאר הענין על פי מאמרים ז"ל (זה"ק ח"ב ע"ג) שישראל היו נתונים בדין מה אלו כו' אף אלו כו', ודבר ידוע הוא כי כח הרחמים הוא מעשים טובים אשר יעשה האדם למטה, יוסיפו כח במדת הרחמים, ולהיפך ב"מ ימעיטו הכח, והוא 10 אומר (דברים לב יח) צור ילדך תשי, והנה לצד שראה אל עליון כי ישראל קטרגה עליהם מדת הדין, והן אמת כי חפץ ה' לצדק ישראל, אבל אין כח ברחמים לצד מעשיהם כזכור, אשר על כן אמר למשה תשובה נצחת, מה תצעק אלי, פירוש כי אין הדבר תלוי בידי, הגם שאני חפץ עשות נס, כיון שהם אינם ראויים מדת הדין המונעת, ואין כח ברחמים כנגד מדת הדין המונעת, ואמר אליו דבר אל בני ישראל פירוש זאת

5 ה' על כל מעשה בראשית להיות כפופים לתורה ועמליה, ולעשות כל אשר יגזרו עליהם, וממשלתם עליהם כממשלת הבורא ברוך הוא, ולזה תמצא כמו כן בשמים ובארץ ובכוכבים ובשמש וירח שלטו עליהם הצדיקים יחידים, ואין צורך לומר מרובים כאשר חקק ה' להם בעת הבריאה, והוא סוד אומר (ישעיה מג א) בוראך יעקב וגו', ואמרו ז"ל (ויקרא לו ד) שאמר הקב"ה לעולמו מי בראך מי יצרך ישראל, והכל בכח התורה, וצא ולמד מ

6 אכן תנאי זה הוא בכלל התנאים שהתנה ה' על כל מעשה בראשית להיות כפופים לתורה ועמליה, ולעשות כל אשר יגזרו עליהם, וממשלתם עליהם כממשלת הבורא ברוך הוא, ולזה תמצא כמו כן בשמים ובארץ ובכוכבים ובשמש וירח שלטו עליהם הצדיקים יחידים, ואין צורך לומר מרובים כאשר חקק ה' להם בעת הבריאה, והוא סוד אומר (ישעיה מג א) בוראך יעקב וגו', ואמרו ז"ל (ויקרא לו ד) שאמר הקב"ה לעולמו מי בראך מי יצרך ישראל, והכל בכח התורה, וצא ולמד מ

7 אכן תנאי זה הוא בכלל התנאים שהתנה ה' על כל מעשה בראשית להיות כפופים לתורה ועמליה, ולעשות כל אשר יגזרו עליהם, וממשלתם עליהם כממשלת הבורא ברוך הוא, ולזה תמצא כמו כן בשמים ובארץ ובכוכבים ובשמש וירח שלטו עליהם הצדיקים יחידים, ואין צורך לומר מרובים כאשר חקק ה' להם בעת הבריאה, והוא סוד אומר (ישעיה מג א) בוראך יעקב וגו', ואמרו ז"ל (ויקרא לו ד) שאמר הקב"ה לעולמו מי בראך מי יצרך ישראל, והכל בכח התורה, וצא ולמד מ

8 אכן תנאי זה הוא בכלל התנאים שהתנה ה' על כל מעשה בראשית להיות כפופים לתורה ועמליה, ולעשות כל אשר יגזרו עליהם, וממשלתם עליהם כממשלת הבורא ברוך הוא, ולזה תמצא כמו כן בשמים ובארץ ובכוכבים ובשמש וירח שלטו עליהם הצדיקים יחידים, ואין צורך לומר מרובים כאשר חקק ה' להם בעת הבריאה, והוא סוד אומר (ישעיה מג א) בוראך יעקב וגו', ואמרו ז"ל (ויקרא לו ד) שאמר הקב"ה לעולמו מי בראך מי יצרך ישראל, והכל בכח התורה, וצא ולמד מ

9 אכן תנאי זה הוא בכלל התנאים שהתנה ה' על כל מעשה בראשית להיות כפופים לתורה ועמליה, ולעשות כל אשר יגזרו עליהם, וממשלתם עליהם כממשלת הבורא ברוך הוא, ולזה תמצא כמו כן בשמים ובארץ ובכוכבים ובשמש וירח שלטו עליהם הצדיקים יחידים, ואין צורך לומר מרובים כאשר חקק ה' להם בעת הבריאה, והוא סוד אומר (ישעיה מג א) בוראך יעקב וגו', ואמרו ז"ל (ויקרא לו ד) שאמר הקב"ה לעולמו מי בראך מי יצרך ישראל, והכל בכח התורה, וצא ולמד מ

4 שכתבתי בפסוק בראשית, והנה ביציאת ישראל ממצרים עדיין לא קבלו התורה ואין גזירתם על הנבראים גזירה, ולזה לא הסכים הים ליחלק להם וטען למשה אתה נבראת בששי ואני בשלישי, זה רמז כי אינו כן תורה שאם היה בן תורה הנה הוא קודם לו, כי התורה קדמה לעולם כולו, ולזה נתחכם ה' והוליד ימינו לימין משה פירוש הראהו כי הוא בן תורה המתייחס לה ימין דכתיב (דברים לג ב) מימינו וגו', וכשראהו תיכף ומיד נקדע כתנאי הראשון, ולזה כל צדיק וצדיק שיעמוד אחר קבלת התורה, יביא בידו שטר חוב אחד לכופו ליחלק לפניו, ותמצא ששלא רצה ליחלק לרבי פנחס בן יאיר ולהמתלווה עמו רצה לקונסו, ופחד הים ממנו:

5 ומצרים נסים וגו'. פירוש שהגם שהיו נסים ממנו כשראהו ששב לאיתנו, אף על פי כן לקראתו, פירוש היה הים בא להם למול מקום שנטים שמה, ולכל מקום שהיו נסים היו מוצאים עצמן שהולכים לקראתו על דרך אומרם ז"ל (במד"ר י"ג) בבליעת קרח וערתו שהיה פה הארץ רץ אחריהם למקום שיעמדו שמה, כי כל הנבראים עושים רצון קונם, בזיווח וזהירות גדולה, ושיעור הכתוב כי נתגבר הים לאיתנו פירוש לתוקפו, ונעשה כנזכר:

6 וייראו העם את ה'. פירוש יראת הרוממות, אבל יראת העונש מן הסתם היתה להם קודם במצרים ולפי מה שהוכחנו בפסוק זאת חקת הפסח (לעיל יב מג) כי לא קבלו עליהם מצות המלך, אם כן אפילו יראת העונש לא היתה להם עד שראו היד הגדולה וייראו וגו', ועל כל פנים ביראת הרוממות הכתוב מזכיר מאומר וירא ישראל את היד הגדולה וייראו וגו', ואמרו ויאמינו, כי זה תשלום האמונה בהם":

7 יד. ר"ל כי כל עוד שלא השיג האדם יראת הרוממות אין אמונתו שלימה, והם שהשיגו או יראת הרוממות, אמונתם שהאמינו בה' וכמשה עברו היתה בשלימות. (אור יקר).

י. י. י.

3

טו. א. אז ישיר. לא היה צריך לומר אז, אלא וישר משה וגו', והדבר מוכן כי אז שוררו, אכן יכוין הכתוב להודיענו הכנת המושג, כי כשנכנסה בלבם יראת הרוממות והאמונה השלימה, אז זכו לומר שירה ברוח הקודש, ואומר ישיר לשון עתיד, לצד שאמר אז, חש הכתוב שיטעה אדם, ויאמר כי אז מיעוט, שאין שירה זו יכולה ליאמר זולת אז, תלמוד לומר ישיר שישנה לשירה זו גם לעתיד, וכל הבא לשיר שירה זו לפני ה' יש לאל ידו, או ירמו למצוה "שמצוה לאומרה תמיד" וקבעוה בחפלת שחרית בכל יום:

11 ויאמרו לאמר אשירה. פירוש שאמרו זה לזה לאמר, פירוש שיאמרו שירה יחד בלא בחינת השתנות והפרדה עד שיהיו כאיש אחד, הגם היותם רבים, ונתכוונו יחד ועשו כן, ואמרו אשירה, לשון יחיד, כאילו הם איש אחד, שזולת זה היו אומרים נשירה:

12 יי. א. ויחנו בריפדים ואין מים. לדבריהם ז"ל (בכורות ה:) אין רפידים אלא רפיון ידים מן התורה, יכוין הכתוב לומר כשרפו ידיהם מן התורה שנמשלה למים (הענין נ.)¹², לזה גם ה' מנע מהם המים מדה כנגד מדה:

ב. וירב העם וגו'. פירוש והמריבה הוא שאמרו להם בדרך זה, חנו לנו מים, וכי משה יש לו מים לתת להם, אין זה אלא מריבה, שאם היתה כוונתם לשאול כי יצחק אל ה', היה להם לומר כדרך שדברו אליו כששלח ה' בהם נחשים השרפים (כמדובר כאן) או אפשר שהיו תובעים המים, כמי שתובע חוב מחבירו, ואומר לו תן לי מה שאתה חייב לי, ואמרו לשון רבים, ודבריהם עם משה לבד, כאן כללו לה', ולזה אמר להם משה מה תריבון עמדי, מה נתסון את ה', ואמר בסדר זה, כי בערך ה' כבר ידעו "כי כל יכול", אלא מנסים אם יש בקרבם:

15 ג. ויצמא שם וגו'. הנה הענין יוליד התימה, למה יביאם ה' אל הנסיון הגדול הזה, למות בצמא, וכפי השכל ישער אדם שדבר זה וכדומה תוליד הכפירה, ועוד תגדל הקושיא על משה, שבמקום שיאזור חלציו בתפלה ובתחנונים, בא בטענה לפני ה' עוד מעט וגו', שיראה כי לא חשש על צמאונם ועל מות בני ישראל בצמא, כי הכתוב מעיד כי צמאו למים:

16 ונראה כי ה' ניסה אותם, להדריכם לשאת עיניהם ולהתפלל לפני ה', כי זה "עיקר גדול באמונה ובהשלמת הנפש" ותמצא שנתחכם ה' על הדבר, ולא נתן להם מן יום לחודש, אלא דבר יום ביומו, ואשר על כן מנע מהם הנס, עד שיתחנונו למול קונם, וישמעו צעקתם, ומודיע הכתוב כי במקום שיעזקו לה' היו מריבין עם משה, וכשתקף עליהם הצמאון, וילן על משה, לזה סדר הכתוב סדר המעשה ויצמא וגו' וילן וגו', לומר שלא עשו דבר זולת זה, הא

ב. עזי וזמרת וגו'. הנה סדר העומדים לפני ה' לשורר ולשבח ולהתפלל הוא להתחיל בדברים המושכלים מה' אליה, ואחר כך במושכל מה' לאבותיו, וכמו שמצינו שתקנו אנשי כנסת הגדולה באבות אלהינו ואחר כך אלהי אבותינו, ולזה סדרו בהתחלת השיר מה שהגיע מטוב, ואמרו עזי וזמרת יה ויהי לי לישועה, והוא מה שנחתסד ה' עמהם להושיעם מהצרה שהיו בה קודם שיגיע הקץ, וזה היה לצד רחמי אליהם, וכמו שכתבתי ענין זה באורך בפרשת שמות (גו) ובפרשת וארא (ו), ולזה גמרו ואמרו זה אלי, ואחר כך אמרו אלהי אבי, והוא כסדר עצמו של כנסת הגדולה שקבעו לומר אלהינו ואלהי אבותינו, וכאן אמרו לשון יחיד כי נעשו כולם כאיש אחד, כמו שפירשתי בפסוק ויאמרו לאמר:

מ.א.ב. ט.י.כ.

16 למדת כי לא היו מצדיקים בהשגחה, והן האדון ברוך הוא היה מכריחם לצעוק אליו, ולהסיר המחשבה הרעה, באמצעות תוקף הצמאון, וכל זה השכיל והבין משה, ולזה לא התפלל אל ה', והיה מצפה לתקות האדון מהם, וכשראה כי גדל הכאב, אמר לפני ה' מה אעשה לעם הזה, פירוש מה אעשה להם להרחיק תלונתם מעלי, ומוזה תדע כי הרגיש משה כי אין דבר זה תלוי בתפילה, שאם לא כן היה מתפלל, כמו שעשה על הים, ולו יהיה שלא נענה היה מוסיף בתפלה, עד שיענהו ה', וטען עוד לפני ה' עוד מעט וגו', פירוש אם תוסיף לצערם עוד מעט תולדות הדבר שתצא מהם היא יסקלוננו, ולו יהיה שאתה תוסיף לצערם עד שיעזקו לפניך בכביה רבה ותצא כוונת ה' לפועל, אבל בני בני וילך משה בסקילה, וזו טענה הנשמעת, וראיתי לתת לב אין עם ה' הרואים דברים המופלאים והנוראים, כמצרים, ועל הים, ובמדבר, יטעו בדבר, ולא יצעקו אל ה', והלא הם המכירים תועלת הצעקה, כי שמע את נאקתם במצרים, ואולי כי דעתם היה שאין צורך לתפילה על הדבר, כל שה' ישנו בתוכם, כי אחר שהביאם למדבר פשיטא שלא הביאם אלא לספק צורכם, שאם לא כן הלא המה אבודים, ולא יצטרכו לתפילה, ואין זה אלא שאין ה' בקרבם, והוא הנסיון שאמרו היש ה' בקרבנו וגו':

17 ח. ויבא עמלק וגו'. להיות שנתעצלו בתורה שנמשלה (הענין נ.) למים ולאש דכתיב (ירמיה כג כט) הלא כה דברי כאש, ולא נתעסקו במלחמתה של תורה, לזה הענישם בצמאון, כנגד בחינת המים, ובאש, המלחמה של עמלק: מ.א.ב. ט.י.כ.

13 ב. וירם תולעים וגו'. טעם שהקדים וירם וגו' לויבאש, לצד שהרמת התולעים תמצא כמין המתוק, ולא יבאש, כי אין הסרחון רגיל בדברים המתוקים, כרגילות הויית התולעים, ומן זה טעמו כצפיחת דבש, ולזה אמר וירם תולעים ולא די זה אלא ויבאש, והעד הנאמן לפירושינו זה, אומרו ולא הבאיש ורמה לא היחה בו, פירוש לא מלבד שלא הבאיש אלא אפילו רמה הרגילה להיות בלא סרחון לא היתה בו, ואם לא ירום תולעים עד שכבר הבאיש, אחר שאמר הכתוב ולא הבאיש אין צורך לומר עוד ורימה וגו', והנה ראיתי לרבתינו ז"ל (כמכילתא) שלא פירשו כדברינו, ואולי כי יסברו שעל כל פנים הגדלת התולע יקדים לה קצת מההבאשה שממנו תתהוה, הגם שלא יבאש המתוק, וכדרך רמז ירצה כי אין תולע גדל אלא מהנבאש, והנה מצינו שתרגם אונקלוס רע ביש, ובחינת הרע ויסדרו הוא עבור פי התורה והמצוה, ואדם כי יחטא ירום תולעים, והוא סוד גדילת תולעים מהפירות ואויר האדמה אחר חטא האדם, והוא אומרו וירם תולעים הטעם הוא לצד ויבאש שנעשה בו בחינת הרע, שהניחוהו הפך מצות התורה, ולזה כשאמר להם משה הניחו אותו וגו' עד הכקר, אמר הכתוב ויניחו אותו עד הכקר כאשר צוה משה ולא הבאיש ורימה לא וגו', פירוש לא נגע בו בחינת הרע, וכזה ורימה לא היחה, וכמו כן הצדיקים אשר לא יטעימו נפשם מבחינת הרע לא יחליעו, וצא ולמד מעשה ר' אליעזר בן רשב"י ע"ה כי חולע אחד לבד גדל באונו (כ"מ פד): לצד בחינת הרע אשר נגע שם:

18 ט. ויאמר משה אל יהושע. נתחכם משה כשהכיר העון, שהוא לצד ביטול מלחמת התורה, אמר אין ראוי לצאת למלחמה אלא יהושע, שנאמר עליו (להלן ג) יא לא ימיש מתוך האוהל, בעסק התורה, ואמר לו שיבחר כיוצא בו, וכזה יתגבר עליו, וכן היה:

19 יד. ושים באזני וגו'. צריך לדעת למה נתייחד מאמר זה ליהושע לבד, ואולי כי לצד שראה יהושע עוצם הכעס עמלק ותוקפו, ולא היה בו כח לעשות בו כליין, אלא שהחלישם לבד, יש בלבו של צדיק איך לא עשה ה' מה שראוי לעשות ברשע זה, לזה בא ה' להפיג צנתו, וצוה למשה לאמר לו באזני, פירוש כי הדבר הוא להשיב למה שבלבו של יהושע, ואמר לו כי לא יראג על הדבר, מחה אמחה וגו', ודבר ה' כאילו כבר היה ותהי זאת נחמתו, וטעם כפל מחה וגו', אולי שרמו לנו זמנים שימחה בהם, אחד כימי שאלו, וכנגדו אמר מחה, ב' כימי מרדכי¹⁸, וכנגדו אמר אמחה ואחת לעתיד, וכנגדו אמר "מתחת השמים":

מ.א.ב. ט.י.כ.

הענין נ. א. ה' כל צמא לכו למים, ע"כ.